

İKTİSAT

DERGİSİ

ŞUBAT
1976

İ.Ü. İKTİSAT FAKÜLTESİ MEZUNLARI CEMİYETİ YAYIN ORGANIDIR

DOÇ. DR. M. KEMAL YOĞURTÇUGİL
TÜRKİYE'DE ÇİMENTO TÜKETİM VE PAZARLA-
MA SORUNLARI

İLHAN SÜMER
1975/12 AYLIK DIŞ TİCARET DURUMU

AYIN SORUNU

PROF. DR. AKIN İLKİN
ÇOK ULUSLU ŞİRKETLER VE RÜŞVET

AYIN YORUMU

PROF. DR. YÜKSEL ÜLKEN
DR. K. TANJU YÜRÜKOĞLU
DEVALÜASYON ÜZERİNE

SAYI : 140
CİLT : 24
750 KURUŞ

SIFAS
SENTETİK İPLİK FABRİKALARI A.Ş.

POLYESTER **NAYLON 6**

ŞİRKET MERKEZİ : Sanayi Bölgesi; BURSA
Tel: 18500-18504 Büro Ata-
türk Cad. Ticaret Bankası
İş Hanı Kat 1, Tel: 14489

İSTANBUL BÜROSU : Manifaturacılar Çarşısı
No. 3501 — 3502,
Atatürk Bulvarı,
Unkapanı, İstanbul
Tel . 22 36 73, 27 72 53

Dikkat !

Daha evvel başka yerde basılan yazılara ücret **ödenmez**.
Yazılarda ki fikirler yazarlara aittir. Cemiyeti ve dergiyi so-
rumlu kılmaz gönderilen yazılar basılsın veya basılmasın iade
edilmez.

Reklâm Tarifesi

Ön kapak içi		1250.— TL.
İç sahife		1000.— TL.
Arka kapak içi		1250.— TL.
Arka kapak		1500 — TL.

İKTİSAT DERGİSİ

İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ İKTİSAT FAKÜLTESİ
MEZUNLARI CEMİYETİ YAYIN ORGANIDIR

İktisaden zayıf bir millet fakrû sefaletten kurtulmaz; Kuvvetli bir medeniyete, refah ve saadete kavuşamaz; İhtimal ve Siyasi felâketlerden yakasını kurtaramaz.

K. ATAÖRÜK

CİLT : XXIV

ŞUBAT 1976

SAYI : 140

Fiatı 750 kuruş

Yıllık : 90 - 6 Aylık - 45 TL.

Cemiyet Adına Sahibi : Nihat BATUR

İdare Müdürü : Orhan SOFUOĞLU

Yazı İşleri Müdürü : Şeref ÖZGENCİL

İdare Yeri : Tünel Galip Dede Cad. No. 48/1

Telefon : 44 04 36 - 49 89 03 - 44 48 63

P. K. 599 Karaköy/İst.

Basıldığı yer : YENİLİK BASİMEVİ

İÇİNDEKİLER

2. Türkiye — AET İlişkilerindeki Çıkma Doç. Dr. Erol MANİSALI
3. Ayın Yorumu Prof. Dr. Yüksel ÜLKEN
(Devalüasyon üzerine) Dr. K. Tanju YÜRÜKOĞLU
10. Ayın Karikatürü Ercan AKYOL
11. Ayın Sorunu (Çok Uluslu Şirketler ve Rüşvet) Prof. Dr. Akın İLKİN
15. Türkiye'de Çimento Tüketim ve
Pazarlama Sorunları Doç. Dr. M. Kemal YOĞURTÇUGİL
25. 1975/12 Aylık Dış Ticaret Durumu İlhan SÜMER
34. Ödemeler Dengesinin Sorunları
Ankara'da Tartışıldı Nuriye MANİSALI
37. Ayın Ekonomik Haberleri Şeref ÖZGENCİL

GÖRÜŞ

— TÜRKİYE — AET İLİŞKİLERİNDEKİ ÇIKMAZ —

Bugün dış ekonomik ilişkilerimizde kamu oyunu ilgilendiren en önemli konu, Türkiye — A. E. T. ilişkileridir. 1975 içinde A. E. T.'den beklediğimiz ödünlere alamamamız, 1976'da beklenen ödünlere konusunda A. E. T. nin istekli görünmemesi, işçi gönderiminin 1974 te ekonomik kriz nedeni ile durması, Türkiye'nin A. E. T. ile olan dış ticaret açığının çok büyük olması ve nihayet 1976'da Türkiye'nin Katma Protokol çerçevesinde A. E. T.'ye yeni ödünlere vermek durumunda bulunması, Türkiye — A. E. T. ilişkilerini birinci derecede tartışılan bir konu durumuna getirmiştir.

Aslında sorun Katma Protokol imzalandığı zaman başlamıştır. Fakat fiili etki. leri bugün hissedilmeğe başladığından sorun, yeni doğmuş bir sürtüşme olarak ele alınmaktadır. Ben, Katma Protokol daha yürürlüğe girmeden, durumun devamlı olarak Türkiye aleyhine işleyeceğini, defalarca söyledim. Yetkili organlar konuya gereken ilgiyi göstermedi ve durum kendi haline bırakıldı.

Katma Protokol'de Türkiye aleyhine olan dengesizlik, sorunun bir bölümüdür. Katma Protokol'deki dengesizlikler giderilse bile sürtüşmeler yine de çözümlenmiş olmayacaktır. Çünkü ortada açıklığa kavuşturulmamış, cevabı verilmemiş bir soru vardır: «Türkiye hangi koşullar içinde A. E. T. nin bir parçası olacaktır veya olabilir?». Eğer Türk sanayii A. E. T. içinde, sadece sınırlı sınırlı dallarda gelişebilmiş bir yapı olarak yer alacaksa, biz böyle bir bütünleşmeye hayır diyoruz. Çünkü sadece dokuma, gıda, orman ürünleri, konfeksiyon gibi gelir ve teknolojik gelişme üzerindeki etkileri düşük üretim alanlarına sıkışıp kalmak, gerçek anlamda bir sanayileşme değildir. Zaten son 10 yıl içindeki sınırlı gelişmemiz, - bütün aksayan yönlerine rağmen, değişik üretim alanlarına yayılan bir biçimde olmaktadır.

Türkiye A. E. T. içindeki yerini, eğer alabilecekse, gerçek bir sınırlı toplum olarak almalıdır. Eğer Türk ekonomisi AET içinde rakip ekonomi olarak yer alamıyacak ise AET ile olan ekonomik ilişkilerimiz, tam üyelik yerine, daha sınırlı olarak, ikili anlaşmalar ile yürütülmelidir.

Doç. Dr. Erol MANİSALI

Ayın Yorumu

Devalüasyon Üzerine

Prof. Dr. Yüksel ÜLKEN

Türkiye'nin dış ticaret açığının alışılmamış boyutlara varmasından sonra, devalüasyon sorunu tekrar devreye sokulmuş bulunmaktadır. Hiç kuşkusuz sorununun tartışılması yararlı olabilir ise de, sorununa güncel nitelik kazandırmak, yakın gelecekte bir devalüasyon olasılığını çok kuvvetli göstermek, stok ve dolayısıyla ithal eğilimlerini arttıracak için dış ticaret açığını daha da olumsuz yönde etkilemesi doğal bir sonuçtur.

Bu nedenle, stok ve bir ölçüde spekülasyon eğilimlerini sınırlayabilmek için, sorumlu ve yetkili makamların devalüasyon karşısında derhal ve kesin bir tutum göstermeleri zorunluluğu açıktır.

Herşeyden önce şunu hatırlatmakta yarar vardır. İç ve dış fiyatlar arasında beliren farkın ithalâtı arttırması ve ihracatı güçleştirilmesi sorununu bir devalüasyon operasyonu ile çözmeğe kalkmak, ancak kendini gösteren sorunun sonucuyla ilgilenmek demektir. Devalüasyon, sadece iç ve dış fiyatlar arasındaki farkın giderilmesini bir ölçüde sağlayabilir. Fakat bu sonucu doğuran nedenler nelerdir? Bun-

lara inilmezse, bunlar giderilmezse yine aynı sonuçların ortaya çıkması son derece doğaldır, kaçınılmazdır.

Ülke içinde fiyatlar yükselmisse, bir enflasyon varsa ve dolayısıyla iç-dış fiyat farkları yaratılmışsa, devalüasyon neyi halledecektir? Gelişmekte olan ülkelerde ve Türkiyede enflasyon, yapısal bir nitelik taşır. Böylece, kısır (prodüktif olmayan) bir kaynak dağılımı ve adetâ sunî bir fiyat sistemiyle belirlenen durumda devalüasyon'un etkin bir değişme yapması beklenemez. İşsizlik'te konjonktürel değil, yapısaldır. Sermaye kıttır. Emek bol, fakat vasıflı değildir. Nüfus artışı hızı çok yüksektir.

Dış sanayi mallarının devalüasyon yoluyla pahalılaşması, bu ülkelerin ithal talebini kısması sonucunu doğurmaz. Zira, sanayileşmesini gerçekleştirmek için bu tip ithal mallarının talebinden vazgeçmesi beklenemez. Aynı şekilde, devalüasyon yoluyla ucuza gelmeğe başlayan iç malların artan dış talebini karşılayabilmesi için yeterli kapasite ve esneklikten de yoksundur. Ayrıca, mallarımızın dış talebinin artmasını, devalüasyon sonucunda yabancılar için uygun gelen yeni iç fiyatlar mı, yoksa yabancıların gelir durumları mı belirlemektedir? Burada, iktisadın oldukça teknik olan esneklik ve gelir konularında ayrıntılara ve hesaplara girmek istemiyorum. Az gelişme yapısından doğan dengesizlik, sadece parasal yönden tahlil edilemeyeceği gibi, sadece parasal tedbirlerle bir çözüm yolu bulunması olanağı da, doğal olarak, yoktur. Çözüm, çok yönlü ve tutarlı tedbirler bütününde aranmalıdır.

Sonucu doğuran nedenler devam ettikçe, devalüasyonu izleyen belirli bir süre sonra, ekonominin yine aynı noktaya gelmesini önleme olanağı bulunamaz.

Devalüasyon'un tutkulu taraflarından biri, bu durumu hem «devalüasyon yapılmasıyla ilgili bir delil» saymakta ve hem de «Türkiye' de enflasyon oranı yabancı ülkelere göre daha yüksek olduğu ve içe dönük bir ekonomi politikası izlendiği sürece devalüasyonlar bir birini izleyecektir» diyebilmektedir. Bu ifadeleri bağdaştırmak gerçekten zordur. Zira, sayın devalüasyon şampiyonu, bir yandan temel soruna inmekte, fakat bir yandan da temel sorunun sonucunu devalüasyonla ilgili bir delil olarak görmemektedir!!

Ancak, Türkiye'deki enflasyon olayını sırf Merkez Bankasının bastığı para miktarı ile izah etmeğe kalkışmak, iktisat bilgisini «miktarteorisi» aşamasında sınırlamakla eş anlamlıdır. Günümüzdeki enflasyon olayı, bu kadar basite indirgenecek bir olay değildir. Hattâ, Merkez Bankasının fazla para basması bile ekonomide mevcut yapısal nedenlerin bir sonucudur.

Sözü şöyle toplamak mümkündür. Ekonomik olaylar çok yönlüdür. Kompleks niteliklidir. Bir etken (örneğin sadece para basmakla enflasyonun izahı gibi) değil, birden fazla etkeni gözetmek bile gerekli bir tahlil için yeterli olmayabilir.

İktisadî etkenler yanında iktisat dışı etkenlerin de tahlillere sokulması zorunludur. Çünkü, sorunlar basit değildir. Devalüasyonla dış ticaret sorununu çözen gelişmekte olan bir ülke örneğini bulmakta mümkün değildir. Zira, aslında bir ekonominin iç sorunlar ve dış sorunları ayrı şeyler sayılamaz. Ödemeler bilançosu, bir millî ekonominin iç yüzünün dışa yansımasıdır.

Devalüasyon Üzerine

Dr. Kadir Tanju YÜRÜKOĞLU
Boğaziçi Üniversitesi
İktisat Şubesi

Bir süre önce devalüasyon üzerine görüşmelerimizi yazmış ve bugünkü Türkiye koşulları altında muhtemel bir devalüasyonun yarardan çok zarar getireceğini söylemiştik. Ancak, iktisat çözümlmelerini duygusallıktan ayıramayan bir grup iktisatçının «devalüasyon mutlaka yapılmalıdır» türünden hezeyan dolu yazılarına karşın devalüasyonun sihirli bir değnek olmadığını bir kez daha belirtmekte yarar gördük.

Öncelikle, devalüasyon konusunda hüküm süren kavram kargaşalığını açığa çıkarmakta yarar var. Bugün Türkiye’de sözünü ettiğimiz bir grup iktisatçı devalüasyon isterken, Türk Lirasının gerçek değerinin çok üzerinde bir pariteyi hedef almakta ve ödemelyr dengesinin sorunun böylelikle çözülebileceğini öne sürmektedir. Bizim karşı çıktığımız nokta temel olarak budur. Türk parasının, doğal olarak gerçek değerinde işlem görmesi istenilmektedir. Açık olarak belirtelim ki, serbest piyasada dolar 17 liraya işlem görürken, ithalatçıya ya da turiste doların onbeş liradan satılmasına karşıyız.

Gerçekte, irrasyonel bir dış ticaret politikasının bir uzantısı olarak görülmesi gereken devalüasyon sorunu, sözü edilen devalüasyonperver iktisatçılar tarafından bir rejim sorunu olarak ele alınmaktadır. Hatta daha da ileri giderek, devalüasyona karşı olanlar ya faşistlik ya da komünistlikle nitelendirilmektedir.

Doğal olarak, devalüasyon sorununu bilimsel bir düzeyde tartışma olanakları varken, tutarlı bir analize dayanmadan sezgi ile % 40 oranında devalüasyon önerilmesinin nedenlerini anlamak güçtür.

Devalüasyonun neden bugün ödemeler dengesi açığını düzeltmekte yararlı olmayacağını ve Türkiye Ekonomisindeki diğer etkilerini kısaca yeniden belirtmekte yarar vardır.

1. Petrol fiyatlarındaki artışların hızlandırdığı batı ekonomilerindeki bunalımın doğal bir sonucu olan ihracattaki azalma yalnız fiyat açısından ele alınmamalıdır. Bunun ötesinde uygulamakta ola n vergi iadesi ile, bazı mallarda bir dolar için 25 liraya yakın bir kur fiili olarak geçerlidir. Yine ihracatta vergi iadesi uygulamasının bir sonucu olarak, 1975 yılında ihracat için fiili parite 18 lira olmuştur. Eğer buna rağmen ihracatta bir gerileme varsa, bu gerilemenin nedenlerini biraz da fiyattan başka faktörlerde aramak gereklidir.

2. Devalüasyonun ithalatı azaltmayacağını, Türkiye'de imalat sanayiinin yapısını biraz olsun tanıyan herhangi bir kişi söyleyebilir. Gerçekten Türkiye'de sanayileşme aşamasının bir sakıncalı sonucu olan dışa bağımlılık, kaçınılmaz olarak ithal fiyatlarındaki artışların iç üretim maliyetlerindeki artışların nedeni olacaktır. Aksi halde, geçen yıllarda dünya piyasalarındaki şiddetli fiyat hareketlerinin Türkiye'ye hiç ya da çok az bir biçimde yansması gerekirdi.

Yıllar boyu, dış ticaret politikalarının bir yan ürünü olarak ortaya çıkan sanayiinin bağımlılığı, artık devalüasyon yapılmasını engelleyecek bir etken olmuştur.

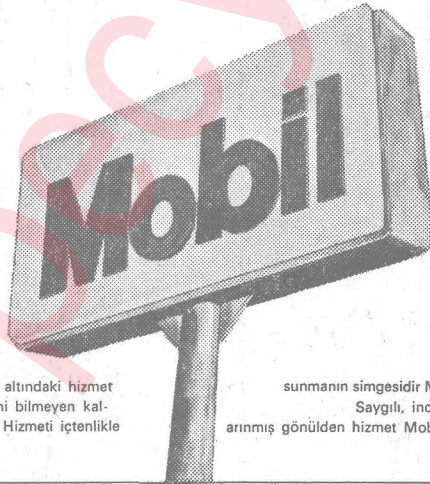
3. 1970 devalüasyonunu izleyen dönem fiyat artışlarını Merkez Bankasının emisyon politikasına bağlamak ise ya gerçekleri görmemek, ya da Merkez Bankası emisyonunu belirleyici faktörleri bilmemekten ileri gelmektedir. İşçi dövizleri için ödenen TL. karşılıkları çıkarılırsa, emisyondaki artış oranları reel üretim artış oranlarının çok altındadır.

4. Devalüasyondan kim yararlanır, kim zarar görür sorusuna, bu düşünürlerin verdikleri cevaplar ise nedense pek iyi anlaşıl-

mamaktadır. Bir yanda ihracattaki sanayi ürünlerinin payının oldukça fazla olması nedeniyle devalüasyon yapılmamasının sanayi ürünleri ihracatını baltaladığı söylenirken, öte yanda «ihracat ürünlerimizin çok büyük kısmı tarım ürünü veya tarıma dayalı endüstri ürünü bulunduğu cihetle, ülkemizde asıl korunmamız gereken fakir ve geniş vatandaş grubu ve özellikle çiftçiler için devalüasyon yararlı olacaktır.» denilmektedir. Böylelerine çelişkili bir düşünce sistemi içinde, tarım gelirlerini ihracat fiyatlarından bağımsız olarak destekleme fiyatlarının belirlendiği gözden kaçmış olmalıdır. Devalüasyonun spekülâtorlere yarar yerine zarar vereceğini söylemek ise herhalde bir dil sürçmesi olsa gerek. Bunun ötesinde DÇM için kur garantisini yüzünden zaten büyük açıklar verecek olan bütçeden milyarlarca lira ödemek asıl korunması gereken fakir ve geniş vatandaş grubunun çıkarlarına pek ters düşmüyor olmalı ki, devalüasyon yanlısı bazı düşünürler bunu önemsiz görmektelerdir.

5. Devalüasyon yanlısı bir grup düşünürün gözünden kaçan diğer bir nokta ise doların geçen yıllarda kaybettiği değerdir. Kişisel yargılarla yüzde 40 devalüasyon yapılacaktır gibi iddialı önerilerde bulunmadan önce doların son üç yılda Özel Çekme Hakkı (SDR) paritesine bir gözetmekte büyük fayda vardır. O zaman ne yapılmalı? sorusuna ise yalnız devalüasyon gibi dar ve geçersiz bir çözüm önermektense dış ekonomik ilişkilerimizi daha akılcı temellere oturacak köklü çözümler gerekecektir. Bunu da ilerideki bir yazımızda ele alacağız.

Denenmiş durak

Bu işaret altındaki hizmet
niteliklerini bilmeyen kal-
mamıştır. Hizmeti içtenlikle

sunmanın simgesidir Mobil.
Saygılı, incelmış
arınmış gönülden hizmet Mobil'de.

Ayın Sorunu

Çok Uluslu Şirketler Ve Rüşvet

Prof. Dr. Akın İLKİN

Son günlerde Amerikan kongresinin uluslararası rüşvet olayları üzerinde yaygın bir araştırmaya girmesi ve sonuçlarının Dünya kamu cyunda büyük yankılar yaratması, uluslararası büyük şirketlerin faaliyetleri üzerinde durulmasına yol açmıştır. Burada olayın iki yönü bulunmaktadır. Veya başka bir deyişle olayı iki açıdan değerlendirmek mümkündür. Birincisi rüşvet verilmesinin nedenleri, ikincisi ise bu rüşvet skandalının niçin ortaya çıkarılışdır. Kanımca ikinci nokta üzerinde daha çok spekülasyon yapılabilecek bir konudur. Burada çeşitli görüşler ileri sürülebilir. Bunlardan bazılarını şöyle sıralayabiliriz. A.B.D. yeni bir seçim döneminde bulunmaktadır. Siyasal arenada iki parti demokratik kurallar içinde oy mücadelesi yapmaktadır. Özellikle bu tip olaylar başkanlık seçimi sırasında ve kongre arasındaki siyasi mücadeleyi etkileyecektir.

İkinci bir görüş, A.B.D. kamu oyunun etkisi üzerinde yoğunlaşmaktadır. A.B.D. kendi yapısı ve karakteri icabı zaman zaman «doğ-

ruyu bulmak» veya «doğruya gelmek» diye adlandırabileceğimiz bir tutum içindedir. Tıpkı bundan önceki olaylarda olduğu gibi, çeşitli söylentilerin gerçek yönünün aydınlatılmasını Amerikan vatandaşı istemektedir.

Bir diğer görüş firmalar arası rekabet üzerinde durmaktadır. Rüşvet vererek normal rekabet yollarının dışına çıkan firmalar diğerleri tarafından kamu oyunda cezalandırılmaktadır. Hangi nedenlerle olursa olsun rüşvet olaylarının ortaya çıkışı, sorunun ekonomik nedenlerini açıklamaya yetmemektedir. Bu bakımdan asıl önemle üzerinde durulması gereken şey rüşvet veya daha başka yan rekabet yollarının ortaya çıkmasının nedenleridir.

Bilindiği gibi ikinci Dünya savaşından sonra üretimin, ulusal sınırlar dışına çıkması büyük bir hız kazanmış ve yeni bir Dünya ekonomisi şekillenmeye başlamıştır. Özellikle teknolojideki değişmeler büyük ölçekli üretimi mümkün kılmış, bilgisayarların gelişimi dev şirketlerin idare edilebilmesine olanak sağlamıştır. Böylece işletmelerde yönetim bakımından daha önceleri kabul edilen optimum işletme büyüklüğü gün geçtikçe daha da fazlalaşmıştır.

Bugün Dünya piyasalarını ellerinde tutan büyük şirketler adı ister uluslararası şirketler, ister çok uluslu şirketler olsun aynı ekonomik amaçla faaliyette bulunmaktadırlar. Çok uluslu şirketlerin nitelikleri şöyle sıralanabilir: Birçok ülkede faaliyette bulunmak, sermayesinin çeşitli ülkelerden toplanmış olması, çok uluslu bir genel merkezin bulunması, ana şirketin merkezi bir denetimi sağlaması, şirketin bütünü için birleştirilmiş bir stratejinin bulunması v.b.

Çok uluslu şirketlerin kesin bir tanımını yapmak oldukça zordur. Fakat A. B. D. ve Batı Avrupa ülkelerine ait büyük şirketler, çok uluslu şirketler olarak tanımlanabilir. Bunların ciro, gelir ve istihdam durumları oldukça yüksektir. Aşağıdaki tabloda bu şirketlerin en önemlilerine ait bilgiler verilmektedir.

Tabloda görüldüğü gibi, büyük şirketlerin bazılarının ciroları bir çok devlet bütçesinden daha fazladır.

Çok uluslu şirketlerin amaçlarından en önemlileri şunlardır :

TABLO

Bazı Çok Uluslu Şirketlerin Durumu (1000 Dolar)

Sıra	Şirket	Merkez	Ciro (000)	Aktif (000)	Net Gelir (000)	İstihdam
1	General Motors	Detroit	35.798.289	20.296.861	2.398.103	810.920
2	Exxon	New York	25.724.319	25.079.494	2.443.286	137.000
3	Ford Motor	Dearborn (Mick)	23.015.100	12.954.000	906.500	474.318
4	Royal Dutch/Shell Group	Londra/La Haye	18.672.150	22.797.257	1.789.248	168.000
5	Chrysler	Detroit	6.104.898	6.104.898	255.445	273.254
6	General Elektrik	New York	11.575.300	8.324.200	585.100	388.000
7	Texaco	New York	11.406.876	13.595.413	1.292.403	73.900
8	Mobil Oil	New York	11.390.113	10.690.431	849.312	73.900
9	Unilever	Londra	11.009.559	5.675.732	423.284	353.000
10	Internstional Business Machines	Armonk N.Y.	10.913.242	12.289.489	1.575.467	274.108
11	I.T.T	New York	10.183.035	10.132.571	527.537	438.000
12	Guig Oil	Pittsburgh	8.417.000	10.074.000	800.000	51.600
13	Philips' Gloeilampenfab- rieken	Eindhoven (Hollanda)	8.108.065	8.557.383	323.096	402.000
14	Standard Oil of California	San Francisco	7.761.835	9.082.248	843.577	39.269
15	British Petroleum	Londra	7.725.980	10.413.638	760.539	68.700
16	Nippon Steel	Tokyo	7.628.385	9.082.185	195.545	96.841
17	Western Electric	New York	7.037.290	4.828.143	315.305	206.608
18	U.S. Steel	New York	6.951.905	6.918.535	325.758	184.794
19	Volkswagenwerke	Wolfsburg (Almanya)	6.412.056	4.792.851	73.071	215.058
20	Hitachi	Tokyo	5.971.604	7.308.536	292.071	150.834
21	Westinghouse Electric	Pittsburrgh	5.702.310	4.407.665	161.928	194.100
22	Farbwerke Hoechst	Frankfurt	5.590.817	5.878.960	176.330	155.450
23	Daimler-Benz	Stuttgart	5.550.899	2.161.425	97.527	155.973
24	Toyoto Motor	Toyoda-City (Japonya)	5.547.425	3.696.562	277.807	56.932
25	Siemens	Münich	5.522.688	6.183.658	161.897	303.000

— Yabancı ülkede üretim yaparak gümrük duvarlarının arkasına geçmek,

— Yabancı bir pazarda belirli bir piyasa hissesi elde etmek,

— Sermaye ve teknolojinin genişlemesi nedeniyle bunlara yeni piyasalar bulmak,

— Politik, kültürel etkilerde bulunmak.

Konuyu bu açıdan değerlendirdince,

Üretim ve sermaye yoğunlaşmasının meydana getirdiği pazar bulmak sorunu dev şirketlerin yan rekabet yollarına kaymasına neden olmuştur. Uluslararası rüşvetlerin geçen dönemlere kıyasla farklı şekillere yönelmesi hatta dev şirketler ile hükümetler arasındaki ilişkilerin bu açıdan değişmesi Dünya ticaretinde yeni boyutların ortaya çıkmasına yol açmıştır.

KARANFİL ÇİÇEKEVİ

İktisatlıların Hizmetindedir.

Şişli, Halasgârgazi Cad. No. 335/A

Tel: 46 33 34

Not: Şubemiz yoktur.

Türkiye'de Çimento Tüketim ve Pazarlama Sorunları

Doç. Dr. M. Kemal YOĞURTÇUGİL

I. Ü. İ. F. Öğretim Üyesi

Pazar, bir mal veya hizmetin arz ve talebinin karşı karşıya gelecek birlikte oluşturdıkları ekonomik bir ortam; pazarlama ise bu mal veya hizmetin üreticiden tüketiciye ulaşmaya kadar devam eden akışındaki tüm safhaları ve bunlardan doğan ilişkileri inceleyen bir bilim dalıdır. Bu nedenle çimento sanayiinde tüketim ve pazarlama sorunları tartışılırken konuya önce pazar oluşması yönünden girilecek burada arzın üretim + ithalât; talebin ise tüketim + ihracat şeklinde belirlendiği; söylenebilecektir. Bunu takiben böyle bir pazarda talebin tesbiti, talep yaratılması, taşıma, depolama, paketleme ve satış ile ilgili konular tartışmaya sokulacaktır.

Talep tesbiti veya diğer bir ifade ile belirli bir mâmûlün belirli bir pazarda ne miktar tüketileceğinin bilinmesi yanında talebin yapısı yani elastik olup olmadığı, mevsimlik dalgalanmalar gösterip göstermediği de bu tür araştırmalarda önem kazanır.

İnşaat sektörünün teknolojik yapısı geliştikçe ortaya çıkan ihtiyaçları karşılamak üzere çeşitli nitelikte ve farklı yapıda çimento üre-

tilmiştir. Bununla beraber konu ile ilgili araştırmalarda çimento de-nince normal Portland çimentosu kasdedilmekte ve tüm veriler bu cins üretim ve tüketim üzerinden hesaplanmaktadır.

Türkiye'de çimento pazarında talep veya kısaca tüketim miktarı zaman zaman üretim hacminin üstünde seyretmiş, aradaki fark itha-lâtle kapatılmış; zaman zaman ise altına düşmüş, aradaki fark ihra-cat imkânları araştırılmak suretiyle giderilmeye çalışılmıştır.

1926 larda 40 bin tonluk üretime karşılık 94 bin tonluk tüketim; 1950 lerde 400 bin tonluk üretime karşılık 530 bin tonluk tüketim miktarları, tüketim artışlarının büyük üretim artışları önünde gittiği-nin açık belirtileridir.

Aynı dönemde kişi başına tüketim ise 7 kg.'dan 25 kg.'a çıkmış-tır. Plânlı döneme girilirken bu miktarın 81 kg. a eriştiğini ve toplam tüketimin 2.300 bin ton civarında üretimle denkleştiğini görüyoruz. 10 yıllık plân uygulaması sonucu kişi başına çimento tüketimi 200 kg. a yaklaşırken toplam tüketim 7.3 milyon tonluk bir hacimle 8.5 milyon tonluk üretimin altına düşmüş, beliren fark 1.5 milyon tona yaklaşan ihracat ile giderilmiştir.

1970 de ülkemizde kişi başına tüketim 180 kg. civarında iken aynı yılda bu miktar Batı Almanya ve İtalya'da 600 kg.; Fransa'da 550 kg.; Japonya ve İspanya'da 500 kg.; A.B.D. ve İngiltere'de ise 300 kg. do-layında idi.

Ele alınan 1962-72 döneminde üretimde ortalama artış hızı % 14 iken aynı sürede iç tüketimde ortalama artış hızı % 12 civarında ger-çekleşmişti. Bu devrede en yüksek artış oranına % 21.8 lik bir nis-betle 1966 yılında, en düşük artış oranına ise % 2.1 lik bir nisbetle 1970 yılında rastlıyoruz.

1971 den sonra kerpiç ve diğer bazı yapı malzemesi yerine çimento ve çimentodan imal edilen malzeme kullanma alışkanlığının yayılması, asbestli çimento boru sanayii, asbestli çimento levha sa-nayii, beton direk sanayii, beton oluk sanayii ve hafif beton yapı ge-reçleri sanayii gibi çimentoya bağlı yan sanayilerin hızla gelişmesi çimento tüketimini arttırmış, 1973 yılında tüketim 8.3 milyon tona çıkmıştır.

1973 yılı sonunda akaryakıt fiyatlarındaki sıçramalar yüzünden tüm dünyada olduğu gibi ülkemizde de yatırım maliyetleri artmış, yatırımlar azalmış ayrıca yatırımları yavaşlatan politik uygulamalar sonucu 1974 çimento talebi 8.5 milyon ton'da kalmıştır. Yeni kapasite artışlarının da görüldüğü 1974 yılının bitiminde ve 1975 in başlarında birikmiş büyük stoklar bu sektörün ana sorunu olmuştur. 1975 martında ilgililer takriben 1.5 milyon ton'luk bir klinker ve çimento stoku ile yeni mevsime girdiklerini beyan etmişlerdir. Konu ile ilgili veriler incelendiğinde daha önceki yılların mart aylarında da diğer aylara oranla büyük miktarlara varan stoklara rastlanıyor. Örneğin klinker + çimento olarak 1971 Eylülünde stok 300 bin ton civarında iken Mart ayında 1 milyon ton; 1973 Eylülünde 300 bin tona karşılık Mart'ta 825 bin tona gibi. Dayanıklı bir mal olmamasından ötürü büyük çapta stok yapmaya elverişli olmayan çimentoda $\text{tüketim} = \text{üretim} + \text{ithalat} - \text{ihracat}$ şeklinde hesaplanıyor ve stok hareketleri ihmal ediliyor. Bu sanayi kolunda stok genellikle klinker şeklinde yapılıyor. Stoklama için özel bir ihtimam gerektirmeyen hatta açık havada bile stoklanabilen klinkerin de uzunca bir süre bekletilmesi üretici firmalar açısından gerek öğütme kapasitelerinin sınırlı olması gerek stoklarının büyük amlı külfetler yüklemeleri nedeniyle mümkün olamıyor. Örneğin, 1962-72 döneminde klinker stokları tüm klinker üretiminin ortalama % 3-3.5 unu geçmemiştir. Bu oran çimento için % 2 civarındadır.

Çimento'nun depolama dayanıklılığının olmaması özellikle muayyen devrelerin tüketim fazlalığını stoklarla karşılamak suretiyle arz ve talep arasındaki uyumu sağlama kısaca pazarlamada zaman faydası yaratma imkânını ortadan kaldırıyor.

1975 yılında iç tüketimin bir önceki yıla oranla % 12-15 civarında artacağı düşüncesiyle plânlama yapan çimento üreticileri, ileride tartışılacak çeşitli nedenlerin etkisiyle, birden büyük bir talep artışıyla karşı karşıya gelmişler, öğütme kapasitelerinin sınırlı olması, bazı fırınların bakıma girmesi de buna eklenince yaz ortasında stoklar tükenmiş ama talep durmamıştır. Böylece geçici bir süre için bolluk içinde darlık diyebileceğimiz bir buhran ortaya çıkmış ama kısa dönemde atlatılmıştır.

Çimento sektörü üzerinde yapılan araştırmalar gösteriyor ki, bir ülkenin alt yapı imkânları veya genel açıdan iktisadî gelişmesinde oldukça önemli bir payı olan çimento'da kişi başına tüketim arttıkça, örneğin 300-400 kg. ı geçince, toplam tüketimin artış oranı yavaşlıyor. Ayrıca ülkeler endüstrileşme sürecinde geri düzeyde olmalarına karşılık çimento üretim ve tüketim açısından ileri düzeyde olabiliyorlar.

D .P. T. ca 1973 yılında yayınlanan 3 ciltlik Türkiye Çimento Araştırması adlı belgesel raporda bu konuda yapılan çeşitli çalışmalar arasında Türkiye tüketim tahminleri de yer almaktadır. 1972 ye kadar olan tüketim verilerini kullanmak suretiyle 1975-1982 yılları için kurulan çeşitli modeller arasında en elverişli tahmin olarak gözükken yarı logaritmik trend fonksiyonu sonuçlarına göre 1975 yılı toplam tüketim tahmini 10.3; 1980 tahmini ise 17.7 milyon tondur.

Şehirleşme oranı, nüfus yoğunluğu, kişi başına gayri sâfi millî hâsılâ, sabit sermaye yatırımları ve çimento üretimini değişkenlerini içine alan çok değişkenli regresyon analizi ise 1975 yılı tüketim tahminini 11.1, 1980 yılı tüketim tahminini 22.1 milyon ton olarak vermektedir. Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Plânı sf. 450 yayınlanmış «çimento talebinde uzun dönem gelişme tahminleri» adlı verilere göre 1977 de çimento talebi 13 milyon ton; 1982 de ise 21 milyon ton olarak öngörülmektedir.

Bu hesaplar üzerinde yapılan çalışmalar göstermektedir ki, üretim 1973 yılında plânlanmış yatırımlar ile 1978 başında 18.3 milyon tonluk bir kapasitenin % 85 olan 15.6 milyon tona ulaşırken tüketim aynı tarihte 14.9 milyon tona erişecek ancak bu tarihten sonra sabit kalan üretime karşılık artan tüketim sonucu 1982 yılında 5 milyon ton civarında bir tüketim açığı belirecektir.

Dış ülkelerde bu sektör üzerinde yapılan çalışmalar göstermektedir ki, birçok ülke diğer endüstri kollarına oranla sermaye ihtiyacının daha düşük olması, hammaddesinin yer kabuğunun büyük bir oranının teşkil etmesi ve teknolojisinin pek karmaşık bulunmasından ötürü çimento endüstrilerini talep açıkları büyük rakamlara ulaşmadan kurabilmişlerdir. Anormal şapmalar hariç tüketim açıkları ortalama 200 bin tonu aşmıştır. Bu nedenle ülkemizde 1980 lerde belirecek büyük açığın plânlanacak yatırımlarla kapatılacağı görüşün-

deyiz; çünkü, çeşitli nitelikteki inşaat faaliyetlerinin ve büyük alt yapı tesislerinin zorunlu bir yapı elemanı olan çimento endüstrisinin kurulmasında diğer sanayi kollarının aksine endüstriyel bir ortam gerekmektedir.

Dünya çimento ticareti verileri gözden geçirildiğinde görülüyor ki, dünya çimento ithalât-ihracat rakkamları üretim rakkamlarına oranla önemli miktarlara varmamıştır. Büyük hacimlerde ithalât yapan ülkelerin zamanla giderek azaldığı, ülkelerin belirli bir çimento tüketim düzeyine eriştikçe kendi üretim birimlerini kurmak ve harekete geçirmekle büyük zorluklarla karşılaşmadıkları söylenebilir.

Hemen ilâve edelim ki, bu görüşün aksine bazı ülkelerde son yıllarda talep açığının ithalâtla karşılanması politikasının ön plâna çıkarıldığına rastlanmakta, bu çevre kirlenmesi sorununun söz konusu endüstriye yansımış olmasının tabii bir neticesi olarak kabul edilmektedir. İleri derecede endüstrileşmiş ülkelerde daha çok izlenen bu tutum aynı büyüklükteki bir kapasite için birim yatırım miktarının, çevre kirlenmesini önlemek için gereken ek makine ve teçhizat yatırımları zorunluluğu nedeniyle, diğer ülkelere oranla daha yüksek olmasından doğmaktadır.

Buraya kadar mevcut talebin tesbiti hususunda bazı sorunlara işaret etmeye çalıştık. Daha önce de belirttiğimiz gibi talebin hacmi kadar devamlı olması ve yeni talep yaratılması da önemlidir. Bir mamûlün talebinin devamlı olması ve yeni taleplerin yaratılması konusunda yapılan reklâm ve propaganda kısaca sürümlleme adı altında bir pazarlama fonksiyonu olarak belirir. Ancak çimento sanayi açısından bu iki husus sektörün gayretleri dışında daha çok tüm ekonomik gelişmeye «gelir düzeyi, şehirli nüfus oranı, örf ve âdetler vs... gibi» ve piyasa hareketlerine bağlanır. Dış pazarlar da yeni talep yaratma işe ihracat sorunlarının halli ile eşdeğerdir.

Gelelim talebin yapısına; Çimento talebi özelliği gereği inelastik «belirli anlarda mutlaka kullanılması zorunlu» ve mevsimlidir.

Fakültemizde çimento sanayii üzerine yapılan bir doktora çalışmasında (1) aynı konu incelenmiş özellikle çimento talebinin fiyat

(1) N. Dolunay «Talep Analizi Metodlarıyla Türkiye'de Çimento Tüketimi Üzerine Bir İstatistik Araştırması», Doktora Tezi, Teksir 1975.

değişmeleri karşısında nasıl ve ne ölçüde etkilendiği «talebin fiyat elastikiyeti» araştırılmıştır. Buna göre, ayarlanmış çimento fiyatı ve G.E.M.H. içine alan bir çimento talep denkleminde hesaplanan nokta elastikiyet $ep = -0.262$ bulunmuştur. Bu, gelir sabit kabul edildiği zaman çimento fiyatındaki % 0,26 lık bir azalış yarattığı anlamındadır. Kısaca $0 < e < 1$ olduğundan fiyat değişimleri karşısında talebin elastik olmadığı söylenebilir.

Bir malın talebi, ele alınan malın fiyatı, ikame mallarının fiyatları, tamamlayıcı malların fiyatları ve tüketici gelirinin fonksiyonu olarak düşünüldüğü ve bunların çok değişkenli bir regresyon analizi olarak değerlendirildiği aynı çalışmada biraz önceki bulguyu tamamlar bir sonuç elde edilmiştir. Şöyle ki, çimento fiyatı ile çimento tüketimi arasında hesaplanan korelasyon katsayısı $r = 0.923$ çıkmıştır. Bu fiyat arttıkça tüketimin de aynı paralelde arttığını diğer bir ifade ile tüketimde fiyatın artışlarına rağmen azalma olmadığı kısaca talebin fiyata bağlı kalmadığı demektir. Buna karşılık G.S.M.H. ile çimento tüketimi arasında 0.9995 oranında; nüfus ile çimento tüketimi arasında 0.982 oranında bir ilişki olduğu hesaplanmıştır.

Talebin gelir elastikiyeti $ey = 1.80$ dir. Bu fiyat sabit kabul edildiği taktirde gelirdeki % 1 lik bir artış veya azalışın talepte ortalama % 1.80 nisbetinde bir artış veya azalış yarattığı, $1 < ey < \infty$ olduğundan talebin gelir elastikiyetinin varlığı anlamındadır.

Çimento tüketimi yıllar içinde belirli aylara göre büyük dalgalanmalar gösteriyor. Aylık tüketim rakamlarının verildiği Ek Tablo 1 incelendiğinde, tüketimin Aralık, Ocak, Şubat aylarında en düşük düzeylere indiğini, Nisan'dan başlayarak Temmuz-Ağustos aylarında en yüksek miktarlara vardığını sonra yavaş yavaş azaldığını görüyoruz. Örneğin 1973 yılı verilerine göre Ocak ayında 283 bin ton civarında olan aylık tüketim, Mayıs ve Haziran'da 900 bin tona yükselmekte sonra giderek Kasım'da 600 bin tona, Aralık'ta 500 bin tona inmektedir.

Mevsim indeksleri hesabında çok çeşitli metodlar olmasına rağmen trend eğilimi olan serilerde «Hareketli ortalamalara oran» metodu olarak tanımlanan metod tercihen kullanılır. Bunun için 1962-73 yıllarına ait 14 aylık tüketim rakamının belirlendiği Ek Tablo 1 esas alınmıştır. Metod gereği önce aylık tüketim rakamları ayların gün sa-

yısının farklı olmasından doğabilecek eşitsizliği gidermek amacıyla tashiş edilmiş, daha sonra 12 şerli Hareketli Ortalamalar alınmak suretiyle aylık teorik tüketim rakamları (Ek Tablo 2) hesaplanmıştır. Böylece elimizde 12 yılın her ayına ait gerçek tüketim rakamları ile 11 yıl için her aya ait teorik, mevsim tesirlerinin giderilmiş olması gerektiği düşünülen tüketim rakamları vardır. Her aya ait gerçek değerlerin teorik değerlere bölünüp 100 le çarpılması ile elde edilen oranlar Ek Tablo 3 de toplanmıştır. Bu tablodan her aya ait yüzdelerin aritmetik ortalaması alınmak suretiyle hesaplanan aylık oranlar ortalaması Tablo 1 de verilmiştir. Bu ortalamalar toplamının 1200 olması gerekirken, yuvarlaklaştırmalar nedeniyle 1202.55 çıkmasından ötürü hep ortalama değer $1200/1202.55 = 0.998$ tashiş faktörü ile çarpılarak ayarlanmış ve sonunda mevsim indeksleri serisi elde edilmiştir.

TABLO 1.

	Toplam	A. O.	Mevsim İndeksi
Ocak	474.95	43.18	43.08
Şubat	36.14	66.92	66.77
Mart	1006.98	91.54	91.35
Nisan	1247.85	113.44	113.20
Mayıs	1336.97	121.54	121.30
Haziran	1407.88	127.99	127.72
Temmuz	1316.85	119.71	119.46
Ağustos	1301.83	118.35	118.10
Eylül	1341.59	121.96	121.70
Ekim	1237.71	112.52	112.28
Kasım	1072.59	97.51	97.30
Aralık	746.78	67.89	67.74
		1202.55	1200.00

Tablo verilerine göre 100 ün altındaki her değer için mevsim etkisiyle talebin 100 den farkı oranda bir azalma gösterdiğini, örneğin Şubat için bu düşme % 33,28 dır, 100 ün üzerindeki her değer için ise mevsim etkisiyle talebin 100 den farkı oranında artma gösterdiğini, örneğin Haziranda talebin ortalamadan % 27.72 oranında daha fazla olduğunu, söyleyebilmekteyiz.

Çimento piyasasında arz, torbalanmış, dökme ve klinker; Talep ise çimentoya dayalı imalât sanayii, nihaî tüketiciler (inşaat sektörü) ve ihracatçılar olarak belirleniyor. Klinker daha çok ihracat açısından önemli olup yurt içi talep, yani çimentoya dayalı imalât sanayiinde ve inşaat sektöründe kullanılmıyor. Çimentoya dayalı imalât sanayiinin talebi tüm çimento tüketiminin ancak % 1 i civarında olduğu hatırlanırsa bu da önemini kaybediyor. Bu oran Fransa'da % 24; Batı Almanya'da % 57; İngiltere'de % 58 ve İsveç'de % 86 dır.

Türkiye içinde nihaî tüketiciye olan satışların hemen hemen tamamına yakın kısmının torbalanmış olarak yapıldığı görülüyor. Hatta ki A.B.D. de satışların % 90 ı, İsviçre'de % 80 i, İtalya'da % 50 si dökme olarak gerçekleşiyor. Bu konuda yapılan araştırmalar ideal oran olarak A.B.D. deki durumu gösteriyor.

1963-71 dönemi gerçekleştirmelerine göre ortalama maliyet bileşenleri içinde ambalajlama masrafı % 10 dur. 1962 de ton başına 10 lira civarında olan ambalajkâğıdı maliyeti 1972 de 21 lira; 1975 de 33 lira olmuştur. Ambalaj için kullanılan kraft kâğıdı 1970 den itibaren ülkemizde üretilmeye başlanmıştır.

Pazarlama masrafı olarak tanımlanan ambalaj veya torba masrafı acaba satışların dökme çimento (veya hazır beton) şekline dönüşürülmesiyle ortadan kaldırılamaz mı? Çimento pazarının bizdeki oluşma şekli gözönüne getirildiğinde bugün için buna imkân görülmemektedir. Çimento, nihaî tüketiciye bant'da teslim satıldığı ve aracı kuruluşların kendilerine ek masraflar yükleyecek, tanker ve silo temini gibi hususların yapımından kaçındıkları sürece çimento torbalı olarak satılmaya devam edecektir. Ne zamanki çimento inşaat teslimi satılmaya başlanır, çimento tüketimi yapısı etkilenecek, devamlı, düzenli ve önceden siparişlerle çimento talep eden bir görünüme dönüşür. büyük inşaatçı kuruluşlar inşaat sektöründe yer almaya, makineleşme ve sermaye yoğunluğu artmaya başlar, bu takdirde büyük inşaatlar için iş hacminin elverdiği yerlerde dökme çimento veya hazır beton kullanılmaya başlanır kanısındayız.

Yurt içi çimento dağıtımında kamyon, (kara yolu) büyük ağırlığa sahip. Demir ve denizyolu ile taşıma, ki bunların payı takriben % 10 dur, müşteri ve satıcı açısından önemli sakıncalar yaratmaktadır. Örneğin demiryolu ile taşımada ambalaj 3 kat yerine 4 kat olmakta, in-

dirme ve boşaltma masrafları belirmekte, torba zayıflı artmakta, kamyonla taşımaya oranla daha büyük partiler halinde taşıma zorunluluğu küçük alıcılar için zorluk çıkarmaktadır.

Pazarlama faaliyetlerini kolaylaştırmak ve rasyonel bir hale getirmek açısından büyük yararları olan standardlaştırma bu sanayi kolunda bir sorun değildir. Çimento 50 kg. lık torbalar halinde satışa arz edilmekte, ambalaj yurt içi 3 kat, yurt dışı 6 kat olarak belirlenmektedir. Aslında üretilen çimentoda üretici fabrikalar açısından standartlaştırılmış olmasından ötürü bir kalite farkı olmaması gerekirken, kullanılan madenin kalitesinden ve öğütmeden doğan farklılaşmaya zaman zaman rastlanmakta, ayrıca eksik gramajlı torbaların ender de olsa satışa sürüldüğü söylenmektedir.

Pazarlama faaliyetleri arasında incelenmesi gerekli hususlardan biri de üreticilerin pazarları kendi aralarında paylaşıp paylaşmadıklarıdır. Çimento açısından böyle bir sorun yoktur. Prensip itibarıyla alıcı belirli bir fabrika veya fabrikadan almak zorunluğunda olmamakla beraber taşıma maliyetinin etkisi nedeniyle talep işyerine en yakın fabrikaya yapılmaktadır. Bununla beraber bazı üretici firmalar kendi aralarında kurdukları birlikler vasıtasıyla talepleri yaymak, düzensiz ve geliş güzel alışları düzenli bir hale getirmek amacıyla nihaî tüketicinin istediği fabrika yerine kısmen veya tamamen başka bir fabrikadan teslim yolunu seçmektedirler.

Üretici firmalar ihtiyaç sahibi herkese istediği malı, talep yığılması halinde sıraya koymak suretiyle, vermekle beraber malının büyük bir kısmını, büyük çimento satıcıları olan aracı kuruluşlar vasıtasıyla satmayı tercih etmektedirler. Böylece gerek mâlî gerek düzenli talep yaratma açısından, «kış alışları oranında yaz alışları» gerekse yüksek miktarlarda sipariş alma ve teslimde bulunmadan ötürü kendilerine; ayrıca aracı kuruluşların nihaî tüketicilere tanıdığı «ödemede kolaylık, kredili satış, yerinde ve istenilen miktarda teslim...» gibi hususlarla pazarın oluşmasına bir yarar sağladıkları söylenebilir.

Sonuç olarak diyebilirizki, bir ülkenin alt yapı imkânları veya genel açıdan ekonomik gelişmede oldukça önemli bir yeri olan çimento, tüketim yönünden büyük sorunlar getirmemiştir. Türkiye'ye. Ülkemiz sanayileşme sürecinde geri düzeyde olmasına karşın, çimen-

to üretim ve tüketim açısından ülkeler arasındaki sıralamada ileri düzeyde sayılmaktadır. Zaman zaman üretimle tüketim arasında olumlu veya olumsuz açıklar belirmiş ama bu önemsenmemiştir.

Bir malın zaman, mekân ve mülkiyet faydasının yaratılması demek olan pazarlama faaliyetleri bu sektörde önemli bir yer tutmaz. Fiyat pazar dışında olduğundan sürümlene diye bir çalışma yoktur. Tüketim mevsimlik dalgalanmalar gösterir ama çimento dayanıklı bir mal olmadığından büyük çapta stok yapmaya imkân vermez ve bu nedenle arz ve talep arasında zaman içinde uyum sağlama imkânı düşünülemez.

Ülkeler belirli bir tüketim düzeyine eriştikçe kendi üretim birimlerini kurma açısından, teknolojik nedenlerle, büyük zorluklarla karşılaşmazlar. Türkiye’de de böyle olmuş, tüketim arttıkça üretim arttırılmaya çalışılmış ama bir gün gelmişki üretim artışları tüketicinin önüne geçmiş, ihracat olanakları da formaliteler gereği zorlaştırılınca, stoklar artmış, fırınlar % 75 kapasiteyle çalıştırılmaya başlanmış, yıllık bakımlar da üst üste gelince, bu defa tüketim üretimi aşmış, alıcı kuyrukları belirmeye, pazarda kısa dönemlerde karaborsa fiyat oluşmaya başlamıştır.

Ülkemizde oluşum şekline göre nihai tüketici talebi, devamlı düzgün ve önceden siparişlerle çalışan bir talep şeklinde değildir. Bu nedenle üreticiler talebi düzgün ve devamlı bir talebe dönüştürmek için aracı kuruluş olan büyük çimento satıcıları ile çalışmayı tercih ederler. Bu kuruluşların ve ayrıca inşaatçı firmaların sermaye yoğun çalışma şekline dönüşmeleri, çimentoya bağlı sanayiinin gelişmesi neticesi talep bünyesi değişecek, böylece dağıtım kanallarında görülen aksaklıklardan doğan sorunlar da kendiliğinden çözümlenecektir.

(Bu yazı İktisadi Araştırmalar Vakfı tarafından düzenlenen Çimento Semineri’nden alınmıştır.)

1975/12 Aylık Dış Ticaret Durumu

Hazırlayan : İlhan SÜMER

GENEL DURUM

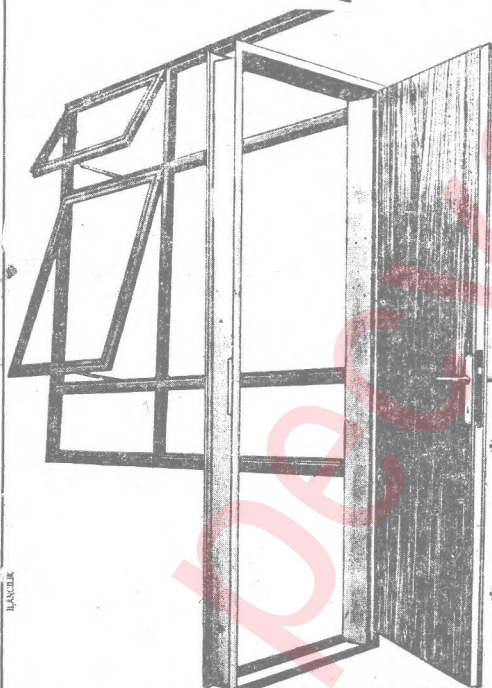
1975 yılı 12 aylık dönem sonunda ihracatımız 1.401,1 milyon dolar olmuş, 1974 yılı aynı dönemine göre 131,1 milyon dolar (% 8,6) düşük gerçekleşerek gerileme göstermiştir. 1974 yılında ise 1.532,2 milyon dolar olarak gerçekleşen ihracatımız 1973 yılına göre 215,1 milyon dolar fazla olarak % 16,3 oranında bir artış göstermişti.

1975 yılı 12 aylık dönem sonunda ithalatımız 4.738,6 milyon dolar olarak gerçekleşmiş, 1974 yılı aynı dönemine göre 961,0 milyon dolar (% 25,4) fazla tahakkuk etmiştir.

1975 yılı itibariyle dışticaret hacmi 1974 yılına oranla 829,9 milyon dolar (%15,6) genişlemiş; ihracatta geçen yılın aksine kaydedile nazalmaya karşılık, ithalatın süratle artışına bağlı olarak dışticaret açığı 2.245,4 milyondan 3.337,5 milyona çıkarken, ihracatın ithalatı karşılama oranı % 40,6 dan % 29,6 ya düşmüştür.

SANPROFİL

**inşaat
tekniginde
yeni bir
devrin
kapılarını
acıyor...**

***CELİK KAPI KASASI**

- Türk standartlarına ve DIN normuna uygun imalat
- Fevkalade ucuz fiat
- Rakipsiz kalite
- Mimari guzellik
- Derhal teslim
- Yerinde montaj

***AHSAP PRES KAPILAR**

- Deforme olmayan kapi
- Guvenilir kalite
- Degisik kaplama cesitleri
- Mukayese kabul, etmeyen fiat
- Zarif gorunus

***CELİK PENCERE PROFİLİ**

- Pencere, inşaatında ahşaptan daha ucuz maliyet
- Kullanış ve tatbiki kolay profil
- Dekoratif gorunus
- Uzun omur, ucuz fiat

GENEL DAİREKTÖR
BUROK YAPI MALZEMELERİ TİCARET ANONİM ŞİRKETİ
Bağdat Cad. 384/B Sudaş - İstanbul
İstanbul Tel: 58 11 60 - 58 11 61
İzmir Şube Tel: 34 404 - Ankara Tel: 17 51 60

FABRİKA
SANPROFİL SANAYİ ve TİCARET ANONİM ŞİRKETİ
Dolayoba Pendik - İstanbul

a) ihracat :

1975 yılı 12 aylık dönemde 1.401,1 milyon dolar olan ihracat, geçen yılın aynı döneminden 131,1 milyon dolar (% 8,6) daha düşüktür. Bu gerileme madencilik ve taşıocakları ihracatındaki artışa karşılık, tarım ürünleri ve sanayi ürünleri ihracatındaki azalmadan ileri gelmiştir. Aynı dönem itibariyle bir önceki yıla göre 1974 te ihracat 215'i milyon dolar (% 16,3) artış kaydetmişti.

Ihracatın Madde Gruplarına Göre Dağılımı
(Milyon \$)

	1975	1974	Fark	
	12 Aylık	12 Aylık	Mutlak	%
I- Tarım Ürünleri	792	852	- 60	- 7,0
A- Hububat,bakliyat,çada için kullanılan ürünler	33	27	+ 6	+ 22,2
E- Meyve ve Sebzeler	282	296	- 14	- 4,7
Fındık	154	173	- 19	- 11,0
Kuru Üzüm	46	54	- 8	- 14,8
Kahve	28	26	+ 2	+ 7,7
Diğer	54	43	+ 11	+ 25,6
C- Sanayide kullanılan ürünler ve orman ürünleri	423	458	- 35	- 7,7
Tütün	183	205	- 22	- 10,7
Pamuk	225	235	- 10	- 4,3
Diğer	15	18	- 3	- 16,7
D- Canlı hayvan ve hayvan ürünleri	54	71	- 17	- 24,0
Sığır,koyun,keçi	24	45	- 21	- 46,7
Tiftik, yapağı	11	4	+ 7	+175,0
Diğer	19	22	- 2	- 13,6
J- Madencilik ve taşıocaklığı ürünleri	106	79	+ 27	+ 34,2
Kron	52	23	+ 29	+126,0
Diğer	54	56	- 2	- 3,6

	1975	1974	Fark	
	12 aylık	12 aylık	Mutlak	%
III — Sanayi Ürünleri	503	601	— 98	— 16,3
Küspe	30	40	— 10	— 25,0
Pamuklu dokuma	11	11	—	—
Ferro-krom	6	5	+ 1	+ 20,0
Bakır (blister)	—	—	—	—
Petrol ürünleri	36	64	— 28	— 43,7
Buz dolabı	2	0,3	+ 1,7	+ 566,6
Et	15	14	+ 1	+ 7,1
Diğer	403	467	— 64	+ 13,7
TOPLAM	1.401	1.532	—131	— 8,6

1975 yılı döneminde, tarım ürünleri ihracatı geçen yıla oranla 60 milyon dolar (% 7 oranında) bir azalış göstermiştir. Kaydedilen bu gerilemede özellikle tütün, canlı hayvan (sığır, koyun, keçi), fındık, pamuk ve kuru üzüm kalemlerindeki düşme etkili olmuştur. Madencilik ve taşocakçılığı grubundaki maddelerin ihracatındaki artış, krom ihracatındaki (% 126 oranında) gelişme ile ilgilidir. Sanayi ürünleri ihracatında 98 milyon dolar (% 16,3 oranında) bir gerileme olmuştur. Bu gerilemeye petrol ürünleri, küspe ve diğer kalemlerdeki düşmeler sebep olmuştur.

1975 yılında ihracatımızın, % 56,5 ini tarım ürünleri, % 7,6 sını madencilik ve taşocakçılığı grubu maddeleri, % 35,9'u da sanayi ürünleri teşkil etmiştir. 1974 yılında ise; tarım ürünleri % 55,6 sını, madencilik ve taşocakçılığı grubu maddeleri % 5,2 sini, % 39,2 sini de sanayi ürünleri meydana getirmişti. Bundan anlaşılıyor ki ihracatımızın kompozisyonunda tarım ürünleri aşağı yukarı aynı seviyede kalırken, sanayi ürünlerinin nisbeti % 39,2 den % 35,9 a düşmüştür. Madencilik ve taşocakçılığı maddeleri ise % 5,2 den % 7,6 ya yükselmiştir.

Memleket grupları itibariyle ihracatımızın bünyesine gelince, yılın 12 aylık döneminde 1.401,1 milyon dolar olan ihracatın, 985,1 milyon doları (% 70,3) OECD ülkelerine, 104,7 milyon doları (+ 7,5) anlaşmalı ülkelere ve 311,3 milyon doları da (% 22,2)

diğer ülkelere yapılmıştır. OECD grubunda yer alan Ortak Pazar Ülkelerine 615,1 milyon dolar, diğer OECD ülkelerine ise 369,9 milyon dolarlık ihracat yapılmıştır. OECD grubu içinde yer alan U.S.A., Japonya ve diğer ülkeler dışında bütün saha ve ülkeler itibariyle ihracat 1974 yılındakinden düşük gerçekleşmiştir. Bu azalış Ortak Pazar Ülkelerinde % 14,2, anlaşmalı ülkelerde % 28,- oranında olmuştur (Tablo 1).

b) İthalat :

1975 yılında ithalat geçen yıla göre 961 milyon dolar (% 25,4) artarak 4.738,6 milyon dolar olmuştur. İthalat hacminde meydana gelen bu önemli gelişmeye, özellikle yatırım maddelerinden makina ve teçhizat ile inşaat malzemesindeki artışlar etkili olmuştur. 1974 yılında ithalat 1973 yılına göre % 81,1 oranında artarak 3.777,6 milyon dolara yükselmisti (Tablo II).

TABLO : 2

	1975	%	1974	%	1973	%
Genel Toplam	4.738.559	100,0	3.777.558	100,0	2.086.215	100,0
I- Yatırım Maddeleri	1.961.127	41,4	1.289.010	34,1	1.002.771	48,1
A- İnşaat Malzemesi	291.305	6,2	196.860	5,2	116.200	5,6
B- Makina ve Teçhizat	1.669.822	35,2	1.092.150	28,9	886.571	42,5
II- Hammade	2.574.264	54,3	2.331.474	61,7	993.034	47,6
III- Tüketim Maddeleri	203.168	4,3	157.074	4,2	90.410	4,3

1975 12 aylık dönemde, 1974 yılının aynı dönemine göre; yatırım maddelerinin genel ithalat içindeki payı % 34,1 den % 41,4 e yükselirken, tüketim maddeleri payı aynı kalmış, buna karşılık hammadde nisbeti % 61,7 iken % 54,3 e düşmüştür.

12 aylık dönemde 4.738,6 milyon dolar olan ithalatın 3.501,1 milyono doları (% 73,9) OECD ülkelerinden, 129,5 milyon doları (% 2,7) anlaşmalı ülkelerden ve 1.107,9 milyon doları da (% 23,4) diğer ül-

TABLO : 1
Memleket Grupları İtibariyle İhracat (1000 Dolar)

	1975	%	1974	%	Katnak	%
Genel Toplam	1.401.075	100,0	1.532.182	100,0	-	131.107
I- OECD Ülkeleri	985.061	70,3	1.081.221	70,6	-	96.160
A- Ortak Pazar Ülkeleri	615.143	43,9	717.269	46,8	-	102.126
a) Altılar	530.095	37,8	619.925	40,5	-	89.830
Batı Almanya	304.934	21,8	342.968	22,4	-	38.056
Belçika	30.275	2,2	67.565	4,4	-	37.290
Fransa	61.934	4,4	66.661	4,3	-	4.667
Hollanda	50.831	3,6	52.440	3,4	-	1.609
İtalya	82.121	5,8	70.331	5,9	-	8.220
b) Üçler	85.046	6,1	97.344	6,4	-	12.296
Danimarka	12.084	0,9	12.759	0,8	-	675
İngiltere	70.078	5,0	71.583	5,3	-	11.529
İrlanda	2.886	0,2	2.989	0,2	-	96
B- Diğer OECD Ülkeleri	369.918	26,4	363.952	23,8	+	5.266
U.S.A.	147.119	10,5	144.195	9,4	+	2.924
Kanada	3.253	0,2	5.930	0,3	-	1.777
Japonya	28.665	2,0	38.109	2,5	+	10.556
İsviçre	95.750	6,9	94.256	6,1	+	1.502
Diğerleri	95.091	6,8	102.390	6,7	-	7.299
II- Anlaşmalı Ülkeler	104.740	7,5	145.556	9,5	-	40.516
III- Diğer Ülkeler	311.274	22,2	305.405	19,9	+	5.560

İthalatın Madde Gruplarına Göre Dağılımı
(Milyon \$)

	Fark				Madde gruplarının Genel ithalattaki yeri	
	1975	1974	Mutlak	%	%	
					1975	1974
I — Yatırım Maddeleri	1.961,1	1.289,0	+ 672,1	+ 52,1	41,4	34,1
A — İnşaat Malzemesi	291,3	169,9	+ 94,4	+ 48,0	6,2	5,2
B — Makina ve Teçhizatlar	1.669,8	1.092,2	+ 577,7	+ 52,9	35,2	28,9
II — Ham madde	2.574,3	2.331,5	+ 242,8	+ 10,4	54,3	61,7
III — Tüketim maddeleri	203,2	157,1	+ 46,1	29,3	4,3	4,2
GENEL TOPLAM	4.738,6	3.777,6	+ 961,0	+ 25,4	100,0	100,0

TABLO : 3
Memleket Gruplarıyla İthalât (1000 Dolar)

	1975	%	1974	%	Mark	%
					Netlik	
Genel Toplam	4.730.559	100,0	3.777.558	100,0	+ 961.001	+ 25,4
I- OECD Ülkeleri	3.501.111	73,9	2.683.523	71,0	+ 817.590	+ 30,5
A- Ortak Pazar Ülkeleri	2.338.220	49,3	1.708.173	45,2	+ 630.047	+ 36,9
a) Altılar	1.962.422	41,4	1.419.431	37,6	+ 542.991	+ 38,3
Batı Almanya	1.057.712	22,3	683.929	18,0	+ 376.783	+ 55,3
Belçika	129.253	2,7	106.651	2,8	+ 22.602	+ 21,2
Fransa	278.639	5,9	244.869	6,5	+ 33.770	+ 13,8
Hollanda	138.877	2,9	116.200	3,1	+ 22.677	+ 19,5
İtalya	357.940	7,6	270.782	7,2	+ 87.158	+ 32,2
b) Diğer	375.798	7,9	288.742	7,6	+ 87.056	+ 30,2
Danimarka	29.025	0,6	20.676	0,5	+ 8.349	+ 40,4
İngiltere	344.264	7,3	266.914	7,1	+ 77.350	+ 29,0
İrlanda	2.508	0,1	1.152	0,0	+ 1.350	+117,8
B- Diğer OECD Ülkeleri	1.162.893	24,5	975.350	25,8	+ 187.543	+ 19,2
U.S.A.	426.667	9,0	350.358	9,3	+ 75.309	+ 21,5
Kanada	58.605	1,2	49.587	1,3	+ 9.018	+ 18,2
Japonya	211.348	4,5	199.199	5,3	+ 12.149	+ 6,1
İsviçre	281.326	5,9	206.239	5,5	+ 111.359	+ 35,4
Diğerleri	185.947	3,9	169.967	4,5	+ 15.980	+ 9,4
II- Anlaşmalı Ülkeler	129.548	2,7	188.449	5,0	- 50.901	- 31,3
III- Diğer Ülkeler	1.107.898	23,4	905.586	24,0	+ 202.312	+ 22,1

kelerden yapılmıştır. Bir önceki yıla nazaran yapılan ithalatta en çok Ortak Pazar Ülkelerinden, bunların içinde de bilhassa Batı Almanya dan ve diğer OECD ülkeleri ile, bu gruba girmeyen ülkelerden yapılan ithalat tutarları büyük oranda artmış olmasına rağmen, yalnız anlaş- malı ülkelerden yapılan ithalât azalış göstermiştir (Tablo III).

1975 yılında, geçen yıla göre proje kredileri ve anlaşmalı ülkelerden olan ithalat dışında, bütün kaynaklardan yapılan ithalatla bilhassa tahsisli ithal mailarında artış kaydedilmiştir. 1974 yılında olduğu gibi 1975 yılında da surplus ihalat yapılmamıştır. Bu arada genel ithalat içinde tahsisli, yabancı sermaye ve bedelsiz ithalat kaynaklarından yapılan ithalatın payları artarken, liberasyon, anlaşmalı, proje kredileri ile ilgili ithalatın payları azalmıştır (Tablo IV).

Tablo VI
KAYNAKLARA GÖRE İTHALAT (1000 Dolar)

	1975	%	1974	%	Fark	%
Genel Toplam	4.738.559	100,0	3.777.558	100,0	+ 961.001	+ 25,4
Liberasyon	2.918.792	61,6	2.524.055	66,8	+ 394.737	+ 15,6
Tahsisli	1.162.866	24,5	697.049	18,5	+ 465.817	+ 66,8
Anlaşmalı	161.339	3,4	222.341	5,9	- 61.002	- 27,4
Neto	38.658	0,8	23.675	0,6	+ 14.983	+ 63,3
Yabancı Sermaye	141.738	3,0	15.783	0,4	+ 126.005	+ 800,9
Proje Kredisi	215.897	4,6	235.825	6,2	- 19.928	- 8,5
Surplus	-	-	-	-	-	-
Bedelsiz	98.160	2,1	57.845	1,5	+ 40.315	+ 69,7
Diğerleri	1.109	0,0	1.035	0,0	+ 74	+ 7,1

Ödemeler Dengesinin Sorunları Ankara'da Tartışıldı

Yazan : Nuriye MANİSALI

İktisatçı

İktisat Fakültesi'nden kalabalık bir öğretim üyesi grubu, gerek tebliğ vererek, gerek tartışmalara katılarak Ankara'da 4-5 Şubat-1976'da «Odolar Birliği'nin» düzenlediği seminerde yer aldılar.

«Ödemeler Dengemizde Yapısal Sorunlar» konulu seminer başlıca '4' bölümden oluştu.

İlk bölümde Prof. Dr. Ahmet Kılıçbay'ın sunmuş olduğu tebliğin konusu : «Kalkınma ve Sanayileşme Stratejilerinin Ödemeler Dengesi Üzerindeki Etkileridir.» Tebliğin ilk bölümünde başlıca şu noktalara değinilmiştir: Kalkınma ve sanayileşme alternatifleri, Türkiye'de kalkınma ve sanayileşme stratejileri, başlıca ödemeler bilânçosu kalemleri ile daha sonra makro-denge analizleri ve makro-dengeden alt dengelere geçiş konuları ele alınmıştır. Tebliğde üzerinde durulan diğer bir konu da kendi kendine yeterlik ve dışa bağıllık kavramlarıdır.

Türkiye için makro açıdan ve ödemeler bilânçosu yönünden ana stratejinin, ihracatın geliştirilmesi ve ithal ikamesi arasında optimal nisbeti tâyin etmek ve öeki bağlantıları ihmal etmemek olduğu ifade edilmektedir.

İlk bölümün bir diğer konuşmacısı Doç. Dr. Necdet Serin, «Sana-yileşme Politikamız ve Ödemeler Dengesi» konulu tebliğinde şu noktalara değindi :

«Yüksek bir kalkınma hızı elde edebilmesi için toplam yatırımların mümkün olduğu kadar büyük bir kısmının sanayi kesimine ayırmak zorunluluğu ve ithalât ve ihracat dengesizliğinin kısa zamanda ortadan kaldırılması için, hızlı kalkınma ile tutarlı bir dış ticaret siyasetinin izlenmesi gereği, daha sonra, ithalât ikamesi aracı olarak ticaret politikası ele alınmıştır.

Tebliğde üzerinde durulan diğer konular ise ticaret siyaseti ve ihracata dönük sanayii dallarının geliştirilmesi, etkin döviz kullanımı ile ticaret siyasetine ilişkin diğer tedbirlerdir.

Seminerin ikinci bölümünde ödemeler dengesinin en önemli kalemleri olan ithalât ve ihracat sorunları tartışılmıştır. Ödemeler dengesindeki ihracat sorunu Prof. Dr. Erdoğan Alkin, ithalât sorunu ise Doç. Dr. Erol Manisalı tarafından ele alınmıştır.

«İhracat sorunu», ihracatın gelişimi ve yapısı, ihracatın teşviki, devalüasyon ve ihracat, ihracatta Ortak Pazar sorunu olarak ele alınmıştır. Türkiye ihracatının yetersiz artış hızının büyük bir ödemeler dengesi sorunu yarattığı belirtilerek, sorunun çözülmesi için kısa dönemli önerilerle uzun dönemlileri mutlaka birbirinden ayırmak gerektiğine işaret edilmiştir.

İthalât sorununa gelince; iç ve dış ekonomi politikasına uygun düşecek bir ithalât politikası çizebilmek için, yapısal bir değişme içinde bulunan Türkiye’de, ithalâttaki değişmeler ile diğer ekonomik değişmeler arasındaki karşılıklı etkileri görmek gerektiği ortaya konmuştur. Bu arada 1976 ithalâtının seyri ile ilgili tahminlere de yer verilmiştir. İthalât genişlemesinde fiyat ve miktar artışlarının etkisi 1972-74 dönemi itibariyle belirtilmiş, ithalât artışına yol açan temel etkenler; ithal malları fiyatlarındaki artışlar, ekonomik yapının gereksinimleri ve sınaî yapıdaki aksaklıklar, gelir-talep-artışı, ithalâtı libe-

red edilen mal grupları ve spekülâtif ithalât açılardan ele alınmıştır. 1976'da ithalât artışının, mevcut şartlarda büyük değişiklik yapılmadığı aktirde, sınırlanamayacağı açıkça ortaya konulmuştur.

Devalüasyon sorunu bu kez de ele alınmış ve ithalât üzerindeki etkileri tartışılmıştır.

Seminerin üçüncü bölümünde, görünmeyen kalemler konusu tartışılmıştır. Bu konuda Prof. Dr. Necati Mumcu ve Dr. Rıza Kandiller birer tebliğ sunmuşlardır.

Daha ziyade istatistikî bir yaklaşımla konuyu ele alan Prof. Mumcu görünmeyen kalemleri: işçi gelirleri, turizm ve dış seyahatler, dış borç faizleri, kâr transferleri, proje kredileri hizmet ödemesi ve diğer görünmeyen kalemler olarak tasnif etmiş ve bu kalemleri 1950-75 yılları itibariyle incelemiştir.

Prof. Mumcu'nun aksine Dr. Rıza Kandiller aynı konuyu, istatistiksel yaklaşımlardan uzak olarak ele almış, görünmeyen kalemleri tek tek inceleyerek, dış turizmdeki gelişmelere de değinmiştir.

Bu arada şunu da belirtmek gerekir ki, ödemeler bilânçosu açığını kapatmada tedbir olarak turizme bel bağlamak gerektiği veya gerekmediği konusu tartışmalara yol açmış ve dikkatleri üzerine çekmiştir.

Seminerin son bölümü olan ve üzerinde hararetli tartışmaların yapıldığı dördüncü bölümde «Ödemeler Dengemizde Sermaye Hareketleri ve Dış Ödeme Durumu» konusu ele alınmıştır. Bu konuda, İsmail Şengün ve Erhan Işıl birer tebliğ sunmuştur.

İsmail Şengün tebliğinde sermaye hareketlerinin başlıca kalemlerini sıralamış ve bu kalemleri tek tek ele alarak açıklamıştır. Bu kalemler içinde Proje ve Program kredileri konusunda ilginç görüşler tartışmacılar tarafından ortaya konulmuştur.

Tebliğde üzerinde durulan diğer önemli bir konu da sermaye hareketlerinde dış ödeme durumumuzdur. Bu bölümde de «borçlanma» konusu dikkatleri üzerine çekmiştir.

Seminerin bitiminde Prof. Dr. Mükerrrem Hiç, Ödemeler dengesinin genel durumu hakkında bir toplama konuşması yapmış ve seminer boyunca yapılan konuşmalar ve tartışmaları bir kere daha gözden geçirmiştir.

Ayın Ekonomik Haberleri

Derleyen : Şeref ÖZGENCİL

TEKEL TÛTÛN MAMÛLLERİNE ÖNÛMÛZDEKİ YİLLARDA ZAM ÖNERİLİYOR

DPT İktisadi Planlama Dairesi raporunda özellikle 1977-1982 dönemi için kısa zaman aralıklı aralarda küçük zamlar zorunlu görölüyor.

Devlet Planlama Teşkilâtı İktisadi Planlama Dairesi'nin tütün mamulleri ve alkollü içkilerle ilgili raporunda, çeşitli tekel mamullerine kısa zaman aralıklı ve küçük oranlı zamlar zorunlu görölmemekte «siyasal gerekçelerle uzun süre geciktirilen fiyat artırımlarının talebi ndüzensiz gelişmesine ve dolayısıyla Tekel'in girdi alım, üretim ve pazarlama faaliyetlerinde ekonomik kayıplara» yol açtığı ileri sürölmemektedir.

Raporda beirtildiğine göre, tekel mamullerine yurt içi talep önümüzdeki dönemde oldukça hızlı bir şekilde gelişecektir. Yurt içi, nüfusun, yılda ortalama yüzde 2,7, Gayri Safi Milli Hasıla'nın yılda ortalama yüzde 7.5 oranında artacağı gözönünde bulundurularak, belli fiyat varsayımlarıyla yapılan hesaplamada 1973-1982 dönemi yurt içi taleplerin aşağıdaki ortalama hızlarla artması beklenmektedir :

Yıllık ortalama artış hızı

	%
Tütün mamulleri (kaçak hariç)	507
— Filtreli sigaralar	23.7
— Filtresiz sigaralar ve tütün	—2.61 (X)
Yüksek alkollü içkiler	6.1
— Rakı	4.5
— Votka	8.0
— Bira	9.42 (XX)
— Şarap	5.1

Bu arada, en fazla tüketim talebi artışının filtreli sigarada görüleceği ortaya çıkmaktadır. 1975'de toplam sigara tüketimi içindeki payı yüzde 38 olan filtreli sigaranın, bu payının 1977'de yüzde 60'ı bulacağı 1982'de ise yüzde 73'e varacağı hesaplanmıştır.

ZAM ZORUNLUĞU

Talep artışlarının hızının fiyatlarla ilişkisinin zam politikasını etkileyeceği ileri sürülmektedir. Raporda, Tekel'in tütün mamulleri sanayiindeki monopolcü kârlarının fiyat operasyonları ve zamlarla artırılmasına en büyük engel olarak «kaçakçılık» gösterilmektedir.

Tekel tütün mamullerine zam sorununun çözümünün, sigara kaçakçılığı hesaba katılacak olursa, basit olmadığı ortaya çıkmaktadır. «Zam politikası, firmanın en fazla kazanç elde etmesine dönük olduğu takdirde, kaçak sigara rekabeti yüzünden, Türkiye'nin bir süre sonra yaprak tütün ihraç eden ve tütün mamulleri tüketiminin önemli bir bölümünü yasal ya da yasa dışı ithalatla karşılayan bir ülke durumuna düşmesi söz konusu olabilir.» Bu durumda DPT raporu çeşitli tekelleşmelerine zam politikası konusunda şu önerileri getirmektedir :

Filtreli sigara :

1976 yılında filtreli sigara fiyatlarına yeni zam getirilmemelidir. 1977-1982 döneminde küçük oranlarda ve kısa zaman aralıklı zamlar gerçekleştirilmelidir.

(X) Dördüncü 5 yıllık plan döneminde
(XX) 1975-1982 döneminde

Yüksek alkollü içkiler ve Bira :

B mamullerde ürün talepleri fiyat farklılaştırılması yoluyla yönlendirilebilir. Ancak Teke, bu sanayilerde de fiyat ayarlamasını kısa zaman aralıklı nisbeten küçük oranlı ardarda zamlarla gerçekleştirmektedir.

TÜTÜN MAMULLERİ ÜRETİMİNDE MİKTAR YETERSİZLİĞİ SORUNU SÜRECEK

Rapora göre, tütün mamulü üretiminde miktar yetersizliği sorunu, üçüncü plan döneminin sonlarında aşılabilir, 1980'lere doğru Tekel, hem filtreli hem filtresiz sigara çeşitlerinde ciddi kalite ve verimlilik sorunları ile karşılaşacaktır. Bu kalite ve verimlilik sorunlarının kökeni, ülkemizde tütün tarımı ve tütün mamullerinin bugünkü fizik-biyokimyasal standartları ile, tüketici talepleri arasındaki uyumsuzluktur. Söz konusu uyumsuzluğu gidermek için, bütün tarımı etkili bir biçimde, iç talebin gerekleri dikkatle gözönünde tutularak yönlendirilmeli ve tütün mamulleri sanayiinde teknolojik gelişmeyi hızlandırmak için yoğun çabalar harcanmalıdır.

DÜNYA PARA FONU'NUN, TÜRKİYE'YE PARASINI DALGALANMAYA BIRAKMASI İÇİN BASKI YAPTIĞI ÖNE SÜRÜLÜYOR

İtalyan Liret'inin Avrupa borsalarında dolar ve mark karşısında değer kaybetmesinden sonra, Türkiye'nin ana ihracat ürünlerinden çekirdeksiz kuru üzüm ve fındık gibi bazı çeşitlerin liret'le satılmaya başlandığı, bu nedenle de satışların hızlandığı bildirilmektedir.

İtalyan parası liret'in yüzde 15'e yakın bir değer kaybetmesinden sonra, Türkiye'den üzümlerin ve fındıkların dolar ya da başka bir para yerine liret'le ihracat edilmeye başlandığını ve bu iki kalem malda ihracatın hızlandığını belirten bir yetkili, bu durum karşısında Dünya Para Fonu'nun «haksız rekabet yapıldığı» gerekçesi ile Türkiye'nin de parasını dalgalanmaya bırakması için baskı yapmaya başladığını açıklamıştır. Bilindiği gibi özellikle çekirdeksiz kuru üzümde en büyük rakibimiz olan Yunanistan'ın son günlerde üzüm ihracatı yapamadığı, bunun yerine dış alıcıların dolar yerine İtalyan lireti ile üzüm ithal etmeye başladığını belirtmektedirler. Konuya ilişkin olarak İzmir Ticaret Borsası Başkanı Hasan Güven, verdiği özel demeçte şunları söylemiştir :

«İtaya'da meydana gelen hükümet buhranı İtalyan lîretini etkilemiş ve yüzde 15'lik bir değer kaybına neden olmuştur. Bu bakımdan dış üzüm alıcıları, dolar yerine İtalyan lîretini tercih etmeye başlamışlardır. Biz de üzümümüzü bu para ile ihraç etmeye başladık. Bu durum üzüm piyasasını bir hayli etkiledi ve ihraç olanaklarımız arttı. Bu bakımdan son günlerde hızlı bir üzüm ihracı dönemine girdik. Ancak, Yunanistan'ın da baskısı ile Avrupa Para Fonu'nun paramızı dalgalanmaya bırakmamız için birtakım baskılar yapılmaktadır.»

İHRACATTA VERGİ İADESİ KONUSU İŞ ÇEVRELERİNDE DE TARTIŞILIYOR

Ege Bölgesi Sanayi Odası Meclis Başkanı Şinasi Ertan, «Katma Değer Vergisi»nin çıkarılmasını önerdi.

İzmir — AET karşısında Türkiye sanayiinin sorunlarını görüşmek üzere İktisadi aKlınma Vakfı'nın düzenlediği toplantıda, tüketim malları sanayii ele alınırken «ihracatta vergi iadesi» konusuna da değinilmiştir.

Bazı özel sektör temsilcileri, bu toplantıda «Türkiye — AET ile ilişkilerini sürdürmek istiyorsa, vergi sistemini de AET'de olduğu gibi katma değere dönüştürmelidir» görüşünü savunmuşlardır.

Ege Bölgesi Sanayi Odası Meclis Başkanı Şinasi Ertan da, Oda Meclisi'nin toplantısında yaptığı bir konuşmada, «vergi konusunun bir yaa_ haline geldiğini, kangren olduğunu, tedavi için 'katma değer vergisi'in çıkarılmasını» önermiştir.

Son günlerde atktüalite kazanan vergi iadesi konusunda özel sektörün önümüzdeki günlerde yeni öneriler getirmesi beklenmektedir.

İzmir Ticaret Odası Meclisi toplantısında gündem dışı bir konuşma yapan Şinasi Ertan, bütün meslek kuruluşlarının bu konuda ortak bir çalışma içine girmelerini isteyerek şunları söylemiştir :

«Vergi konusunda meslek kuruluşları olarak bütün gücümüzü ortaya koymak zorundayız. Bir vergi memurunun, yani yetkili Maliye Bakanlığı uzmanının resmen belirttiğine göre 750 bir nüfuslu İzmir'de 55 bin vergi yükümlüsü vardır ve bunlardan 30 bini de gelirin 0-15 bin lira arasında göstermektedir. Bu bakımdan vergi konusu bir kangren

haline gelmiştir. Tedavisi için 'katma değer vergisi'nin çıkarılması zorunluğu vardır. Medlek kuruluğu olarak bu konuda birlikte çalışmak zorundayız. Gerçi 'katma değer vergisi'nin de tartışılacak tarafları vardır ama, bizler için iyi tarafları, kötü taraflarından çoktur. Ancak bu vergi sisteminin halka tanıtılması için meslek kuruluşları olarak düzgün ve sistemli bir çalışma içine girmeliyiz.»

İnşaat malzemesi fiyatları son yıllarda yüzde 150 oranında artarken, inşaat maliyetleri yüzde 200 arttı

İnşaat malzemesi fiyatları son yedi yılda ortalama yüzde 150 artarken, inşaat maliyetlerinin yüzde 200 arttığı belirtilmiştir. İnşaat malzemelerinde en büyük artışın yüzde 250 ile «alçı»nın gösterdiği de anlaşılmıştır.

Profesör Demir Demirgil'in yaptığı bir araştırmaya göre, inşaat malzemelerinde özellikle 1969 yılından sonra büyük artış görülmüştür. Verilen rakamlara göre, inşaat malzemesi fiyatları 1963-1968 yılları arasında yüzde 31,7 artarken, 1969-1975 yılları arasında yüzde 200 artış göstermiştir. İnşaat malzemesinin her madde için farklı artış gösterdiği de saptanmıştır. Cam, kiremit, tuğla gibi hammadde Türkiye'den sağlanan ya da ucuz olan maddelerde fiyat artışı yüzde 20 ila 70 arasında değişmiş, buna karşılık alçı, çinko, inşaat demiri, kereste, demir boru, çimento gibi maddelerdeki artış oranı yüzde 130'dan yüzde 250'ye kadar yükselmiştir.

Araştırmada inşaat maliyetlerinin de büyük artış gösterdiği belirtilmiştir. Buna göre, yapı kullanma izni hesapları metre kare maliyetinin yüzde 200 arttığını ortaya koyarken, inşaat ruhsatnamelerinden hesaplanan metre-kare maliyeti artışı aynı dönemde yüzde 191 olmuştur.

İnşaat Miktarında Düşüş Var

İnşaat maliyetinin büyük artış göstermesi, 1975 yılında sınıai inşaat yapımında büyük düşüşlere yol açmıştır. Devlet İstatistik Enstitüsü'nün rakamlarından anlaşıldığına göre 1975 yılının Ağustos ayına kadar 1 milyon metre karelik inşaat yapılmıştır. Buna karşılık 1974 yılının aynı dönemindeki miktar 1,1 milyon metre-karedir. İnşaatçılar, bu konuda «Geçen yıl fabrika metre-kare maliyetleri 820 dolaylarında idi. 1975 yılında ise bu rakam 200 lira dolaylarına yükselince tevsii yatırımlarının birçoğu ertelendi.» demektedirler.

**Sevgili
iktisatçılar...**

**Dergiye ilân
veriniz,**

*

**Dergiye ilân
bulunuz,**

*

**Zira bu eser
sizindir ..!**

Otomatik Arçelik termosifonu büyük su kapasitelidir. 105 litre su alır. Emaye su haznelidir. Çift cidarlıdır. Delinmez, paslanmaz. Otomatik Arçelik termosifonu cam pamuğu ile tecrit edilmiştir. Isı kaybetmez. Otomatik Arçelik termosifonu hem suyu, hem ısıyı koruyan verimli, uzun ömürlü bir depodur.

otomatik

ARÇELİK
termosifonu

• pazarlama ve piyasa araştırmaları
• gazete • televizyon • radyo reklamları
• matbaacılık • fuarcılık • grafik •

• cağaloğlu yokuşu 39 kat 5 istanbul

27 26 06 • 26 65 24

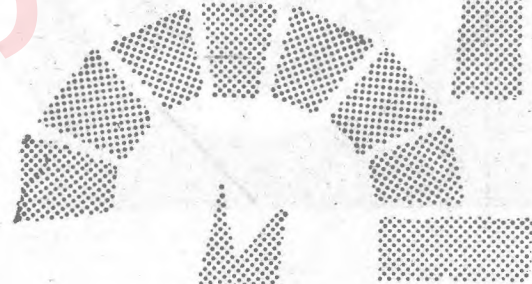
ARSLAN

tek
veya
BLOK
•yapı

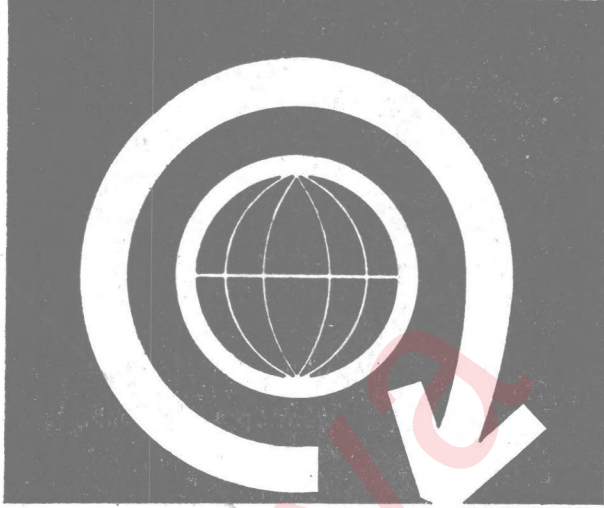
• ateş tuğlası
ateş harçları
izolasyon tuğlası

Fab. 23 22 10
Mz. 44 30 40
EYÜP — İSTANBUL

11

st

Türkiyede ve bütün dünyada

İhracat ve ithalât işlemleriniz,
döviz, mevduat ve kredi hesaplarınız
ve diğer bütün bankacılık işleriniz için
Akbank'ı tercih ediniz.

Akbank, bütün dünyadaki birinci sınıf muhabirleri
ile işbirliği yapmak suretiyle emrinizdedir.

AKBANK

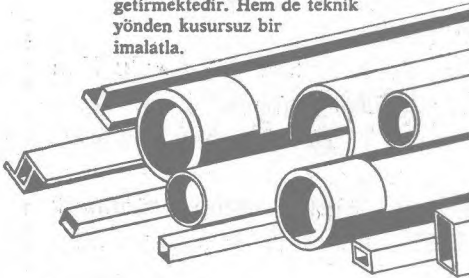

Sanayide ve İnsaatta, Borusan sizinle!

Bütün teşebbüslerinizin güvenilir bir desteğe ihtiyacı vardır. İşte istifadenize sunduğumuz Borusan çeşitleri size bu imkânı getirmektedir. Hem de teknik yönden kusursuz bir imalatla.

Başlıca çeşitlerimiz :

- Su ve gaz boruları
- Sanayi boruları (Mobilya ve ekzoz borusu)
- Profil borular
- Kalın etli profiller
- Pencere profilleri
- Paslanmaz çelik borular
- Ambalaj çemberi
- DKP bant

BORUSAN

Teknikte gerçek aşama

trakya iplik sanayi a.ş.

Çağdaş tekstil teknolojisinin üstün vasıflı makine ve teçhizatıyla kurulu 27144 iğlik pamuk ipliği fabrikamızda imâl etmekte olduğumuz karde ve penyel olmak üzere muhtelif numaralarda dokuma ve trikotaj ipliklerimiz, dahili müşterilerimizin yanı sıra dış ülkelerdeki müşterilerimiz, tarafından tercih edilmektedir. Türk pamuğunun kalitesi ve Türk işçisi ile teknisyenin emeğinin mahsulü olan mamüllerimizin rekeabetli Avrupa pazarlarında tercih edilmesinden

GURUR DUYUYORUZ

Fabrikamız haziran 1974 ayından başlayarak perdepey tecrübe çalışmasına geçmiş ve aralık ayında normal işletmeye başlamıştır. Aralık ayında başlayan ihracatımız hızla gelişmiş, çok kısa bir sürede Batı Almanya, İngiltere, İtalya, Fransa, Belçika, Hollanda ve Kıbrıslı müşterilerimiz tarafından takdir görmüş.

trakya iplik «USTERIZET»

ısrarla istenilen kalite durumuna erişmiştir. Ülkemiz tekstil sanayinin bir temsilcisi olarak

GURUR DUYUYORUZ

Gerek dahili ve gerekse harici müşterilerimizin büyük teveccühlerinin devamını sağlamak amacıyla, idarecilerimiz teknik personelimiz ve işçilerimiz DAHA ÜSTÜN KALİTE üretimi parolası ile çalışmaktadır. Elektronik cihazlarla mücehhez laboratuvarımız kalitemizin garantisidir.

Bilhassa dahili müşterilerimiz tarafından -harice ihracat yapan iç çamaşırı imalatçıları- ısrarla aranılan ve tercih edilen 20/1 ve 30/1 KARDE TRİKOTAJ ile 30/1, 36/1 ve 40/1 PENYE iplik çeşitlerimizde müşterilerimize göstermiş oldukları büyük alâka dolayısıyla bütün müşterilerimize teşekkürü bir borç biliriz.

ADRESİMİZ :

Sirkeci, Ankara Cad. Dervişoğlu Sok. No: 2 Kuşçulu Han
Kat 6, Tel: 22 47 60 - 26 24 53 Sultanhamam, Mahmutpaşa
Cad. Büyük Çorapçı Han No: 13 Tel: 22 35 66 Telgraf:
TRİPSAN - İSTANBUL

★ İplik makinelerimiz komple İsviçre RIETER olup, otomatik SCHWEITER bobin makinalarımız USTER elektronik temizleyicidir.

(Basın İlan :)

T.C. ZİRAAT BANKASI

(Basın İlan :)